

دخانیات؛ افزایش مالیات، کاهش مرگ و بیماری

مقدمه:

دخانیات سالانه ۶ میلیون نفر را میکشد که از این تعداد ۶۰۰ هزار نفر، غیر سیگاری‌هایی هستند که به خاطر استنشاق دود دست‌دوم می‌میرند. در صورت عدم‌مداخله مؤثر، این اپیدمی تا سال ۲۰۳۰ میلادی، هر سال ۸ میلیون نفر را به کام مرگ خواهد فرستاد. بیش از ۸۰ درصد از این مرگ‌های قابل‌پیشگیری در میان مردمی است که در کشورهای با درآمد پایین و متوسط زندگی میکنند. سازمان جهانی بهداشت و حامیان از تمامی کشورها تقاضا کرده‌اند مالیات بر دخانیات را افزایش دهند. زیرا مالیات بیشتر، تأثیر ویژه‌ای بر کاهش مصرف دخانیات در میان گروه‌های با درآمد پایینتر دارد و از شروع مصرف توسط بسیاری از نوجوانان نیز جلوگیری میکند.

بر اساس تحقیقات، افزایش مالیات در حدی که قیمت دخانیات را ۱۰ درصد افزایش دهد، باعث میشود مصرف دخانیات در کشورهای با درآمد بالا، ۴ درصد و در کشورهای با درآمد متوسط و پایین، بیش از ۸ درصد کاهش یابد. همچنین اگر درآمد حاصل از افزایش مالیات به بخش بهداشت اختصاص یابد، میتواند سرمایه‌گذاری دولتها در این بخش را تا ۵۰ درصد افزایش دهد.

مالیات بر دخانیات و کاهش تقاضا

یکی از مؤثرترین رویکردها برای «کنترل گسترش مصرف دخانیات»، استفاده از سیاست‌هایی است که به‌طور مستقیم بر «کاهش تقاضا» تمرکز دارند. راه‌های بسیار ارزشمندی در حرکت به سمت این هدف وجود دارد، از ممنوعیت تبلیغات گرفته تا ممنوعیت سیگار کشیدن در اماکن عمومی. اما مقرون‌به‌صرفه‌ترین و مؤثرترین گزینه برای دولتها در همه‌جا، **افزایش قیمت محصولات دخانی از طریق مالیات بر مصرف** است.

- شواهد نشان میدهد که افزایش قیمت سیگار در کاهش تقاضا بسیار مؤثر است. وقتی قیمت بالا میرود، مصرف کنندگان مجبورند مصرف را کم یا متوقف کنند و مصرف‌کنندگان جدید ممکن است از شروع مصرف خودداری نمایند. همچنین با افزایش قیمت، عود مصرف در بین کسانی که سیگار را ترک کرده‌اند کمتر میشود. البته
- اقشاری که درآمد کمتری دارند، نسبت به تغییر قیمت، حساسیت بیشتری داشته و واکنش بیشتری نشان می‌دهند. همین‌طور کودکان و نوجوانان نسبت به قیمت بالا رفتن قیمت‌ها، حساسترند.

در بیشتر کشورها، مالیات‌های وضع‌شده شامل مالیات مبتنی بر ارزش کالا، مالیات بر ارزش افزوده یا مالیات بر فروش و عوارض واردات است. از میان این عوارض، **مالیات مبتنی بر قیمت خرده‌فروشی کالا**، به دلیل آنکه قیمت محصولات دخانی را نسبت به سایر کالاها و خدمات بالا میبرد، مهمترین نوع مالیات در تأمین اهداف سلامتی از طریق کاهش مصرف دخانیات، محسوب میشود. این در حالی است که بسیاری از دولتها به دلیل ترس از احتمال اثرات منفی افزایش مالیات بر اقتصاد، مخصوصاً در مورد مصرف‌کنندگان فقیر محصولات دخانی، از افزایش مالیات دخانیات امتناع می‌ورزند. درحالی‌که ارزیابی‌های انجام‌شده در دنیا نشان داده است که کنترل دخانیات تأثیر مثبتی روی افراد فقیر، جامعه و اقتصاد دارد و منجر به ترک دخانیات و کاهش مصرف در گروه‌های کم‌درآمد جامعه میشود. کاهش مصرف سیگار و دیگر محصولات دخانی، در جامعه چرخه پویایی ایجاد میکند که در دوره زمانی متوسط تا بلندمدت با بهبود وضعیت سلامتی افرادی که موفق به ترک دخانیات شده‌اند، موجبات رونق اقتصادی و اجتماعی در جامعه را فراهم مینماید.

راهبردهای سازمان جهانی بهداشت برای کنترل دخانیات و وضعیت ایران:

سازمان جهانی بهداشت، شش راهبرد را برای کنترل دخانیات معرفی کرده است که عبارت‌اند از:

- پایش وضعیت شیوع مصرف دخانیات
- محافظت در برابر دود محیطی دخانیات در اماکن عمومی
- فراهم نمودن خدمات رایگان مشاوره ترک دخانیات
- درج تصاویر هشداردهنده روی بسته‌بندی محصولات دخانی
- ممنوعیت جامع تبلیغ و ترویج محصولات دخانی
- افزایش مالیات وضع شده بر محصولات دخانی

بر اساس گزارش کنوانسیون کنترل دخانیات در سال ۲۰۱۳، برخلاف دستاوردهای قابل ملاحظه جمهوری اسلامی ایران در اجرای ۵ راهبرد کلیدی اول، متأسفانه کشور ما در اجرای «سیاست افزایش مالیات» وضعیت مناسبی ندارد. از طرفی در ایران باوجود پایین بودن نرخ مالیات مواد دخانی، وضعیت قاچاق دخانیات در بین کشورهای منطقه و حتی جهان، وخیم است و این، گواهی است در تأیید تحقیقات سازمان جهانی بهداشت در ۷۶ کشور جهان که رابطه معکوس بین سهم قاچاق کالای دخانی در بازار را با میزان افزایش مالیات و قیمت این محصولات نشان داده است. بر اساس این گزارش، هم‌زمان با افزایش مالیات و قیمت محصولات دخانی در کشورهای مورد مطالعه، میزان قاچاق این محصولات کاهش و درآمد دولت‌ها افزایش یافته است.

در بسیاری از کشورهای پیشرفته دنیا، بخش اعظم درآمد مالیاتی دخانیات صرف اقدامات پیشگیری از قاچاق، توسعه خدمات بهداشتی و درمان و مداخلات مبتنی بر جوانان میشود. بدیهی است برونرفت از پیچیدگی و ضعف ساختار مالیاتی دخانیات در کشور ما نیز موجب کاهش شیوع مصرف دخانیات، کاهش بار سنگین بیماری، ناتوانی و مرگ، افزایش بهره‌وری و توسعه زیرساخت مناسب برای خدمات رفاهی ورزشی ویژه جوانان خواهد شد. امید است با توجه ویژه سیاست‌گذاران به اصلاح ساختار مالیاتی دخانیات، شاهد تغییرات مثبت چشمگیری در برنامه کنترل دخانیات در کشور باشیم.

منبع: بسته اطلاعاتی «سیگار؛ افزایش قیمت، کاهش مصرف»/ دفتر آموزش و ارتقای سلامت و مرکز سلامت محیط و کار، دبیرخانه ستاد کشوری کنترل دخانیات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

تهیه‌کننده: گروه آموزش و ارتقای سلامت معاونت اجتماعی فرهنگی دانشگاه علوم پزشکی تهران/ دی ۱۳۹۷